

УДК 343.98

Коцюба С.А. ©

здобувач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-3-144-148

ТАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЕМ ВОГНЕПАЛЬНОЮ ЗБРОЄЮ

Висвітлено організаційні і тактичні аспекти розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю. Розглянуто першочергові слідчі (розшукові) дії, а також діяльність слідчого під час їх проведення.

Ключові слова: військовослужбовець, організація, тактика, слідчі (розшукові) дії, тактичні операції.

Постановка проблеми. Головним напрямом діяльності оперативних та слідчих підрозділів Національної поліції є повне й швидке розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, викриття винних у злочинній діяльності та притягнення їх до кримінальної відповідальності. Динамічні зміни у характері військових злочинів і умовах боротьби з ними демонструють недостатність старих засобів та методів організаційної, технічної і тактичної протидії злочинній діяльності і необхідність їх суттєвого оновлення. Важливе значення у розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю займає початковий етап розслідування.

Початковий етап досудового розслідування складається з низки дій, які пов'язані загальною метою – швидке встановлення особи злочинця (військовослужбовця), вилучення матеріальних доказів його провини та встановлення усіх причетних до злочинної діяльності. Певну специфіку початковий етап має і при розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю. Правильно визначений порядок проведення слідчих (розшукових) дій дає слідчому певний алгоритм дій, який він може застосовувати як певний шаблон. Безперечно, певне злочинне діяння та процес його розслідування має індивідуальний характер. Зважаючи на це, кожне кримінальне провадження має індивідуальне наповнення, залежить від конкретної слідчої ситуації, що склалася, вмінь та навичок працівників слідчих підрозділів.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. В цілому загальні питання тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій розглядали у своїх дослідженнях такі вчені: В.П. Бахін, Р.С. Белкін, В.М. Биков, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, О.Н. Колесніченко, Н.І. Клименко, В.О. Коновалова, В.С. Кузьмічов, В.К. Лисиченко, М.В. Салтєвський, К.О. Чаплинський, С.С. Чернявський, В.Ю. Шепітько, М.П. Яблоков та ін. Втім, у цих наукових дослідженнях не розглядалися тактичні аспекти проведення слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю. Слід зазначити, що наше дослідження є комплексним підходом до їх визначення крізь призму дослідження різних думок вчених та аналізу й узагальнення емпіричного матеріалу. Адже у проведенні певних процесуальних дій відбулися деякі зміни, що зумовлено соціальними, політичними та економічними змінами в суспільстві останніх десятиліть. Важливе значення мають новітні зміни у кримінальному процесуальному законодавстві та стан правоохоронної практики.

Метою даної наукової статті є дослідження тактичних аспектів проведення окремих слідчих (розшукових) дій на початковому етапі розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю, а також визначення алгоритму дій слідчого під час їхнього проведення.

Виклад основного матеріалу. Ефективне проведення процесуальних дій залежить від вчасності й якості організаційно-підготовчих заходів. Особливості підготовки і проведення процесуальних дій займають важливе місце у методиці розслідування неза-

конного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю. Зважаючи на це, можна погодитися з думкою А.Ф. Волобуєва щодо виділення у структурі кожної методики розслідування особливостей тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій як її самостійного структурного елемента [1].

На нашу думку, такий науковий підхід цілком успішно використовується криміналістами, якими підготовлено низку наукових розробок з методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

На підставі аналізу й узагальнення кримінальних справ та проваджень, що порушені за ст. 410 КК України, можна дійти висновку, що на початковому етапі розслідування даної категорії справ переважно проводяться такі процесуальні дії:

- 1) слідчий огляд (зокрема, огляд місця події) – 98 %;
- 2) допит підозрюваного та свідків – 100 %;
- 3) одночасний допит двох раніше допитуваних осіб – 21 %;
- 4) обшук – 47 %.

Вказані процесуальні дії мають певну специфіку й складнощі та потребують додаткового висвітлення.

Першочерговою слідчою (розшуковою) дією є огляд. Від вчасності й якості його проведення залежить можливість слідчого виявити та вилучити сліди злочинця, що вказують на викрадення конкретним військовослужбовцем вогнепальної зброї.

Більшість учених під оглядом розуміють слідчу (розшукову) дію, яка полягає у безпосередньому сприйнятті об'єктів з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обставин події, а також обставин, що мають значення для кримінального провадження [4, с. 217-218].

Під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю можуть проводитися такі огляди:

- а) місця події – 100 %;
- б) ділянок місцевості та приміщень поза місцем події – 64 %;
- в) предметів та документів – 37 %;
- г) освідування – 12 %.

Огляд місця події (де безпосередньо відбувся злочин) є невідкладною процесуальною дією, що спрямована на безпосереднє встановлення, сприйняття, дослідження та фіксацію обстановки місця події (стану, властивостей і ознак матеріальних об'єктів, що перебувають на місці події), слідів злочину та інших фактичних даних, які в сукупності дозволяють зробити ґрунтовний висновок щодо характеру, механізму та мотивів злочину, особи злочинця та інших обставин, які підлягають доказуванню у разі внесення відомостей до ЄРДР [6, с. 7-8].

Слід зазначити, що розслідування факту незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю розпочинається з огляду місця події (місця несення служби, військового складу, караульного приміщення тощо), допиту очевидців чи свідків, яким відомі певні обставини учиненого кримінального правопорушення, допиту підозрюваного, встановлення майнової шкоди, завданої державі, чи ступеня насильства щодо потерпілого. Огляд місця події необхідний у тих випадках, коли відомі лише місце заподіяння матеріальної шкоди і знайдені чи вилучені предмети та елементи військового майна. У ході цієї слідчої (розшукової) дії фіксується місце події, предмети військового майна, що стали об'єктом злочинного посягання, які оглядаються і додаються до протоколу огляду, що проводиться з дотриманням вимог ст. 237 КПК України. У разі заподіяння тілесних ушкоджень потерпілому проводять його освідування [2, с. 86-87].

Одразу після підготовчих дій розпочинається безпосередній огляд місця події, під час якого діяльність слідчого набуває дослідницького характеру. На даному етапі головною особливістю слідчого огляду є визначення його меж. На думку К.О. Чаплинського, помилок у визначенні меж огляду припускаються у випадках механічного фіксування слідів і обстановки на місці події, хоча саме характер події та обстановка визначають у кожному конкретному випадку межі території, яку потрібно ретельно оглянути. Через необґрунтоване звуження меж залишаються без огляду ті ділянки місцевості, на яких можуть бути об'єкти, безпосередньо пов'язані зі злочиним [9, с. 25-26].

При вивченні кримінальних проваджень, порушених за ст. 410 КК України, було встановлено, що під час проведення огляду місця події, дійсно, припускаються таких прорахунків. Вони мають місце здебільшого внаслідок фіксування слідів та обстановки на місці події без їх осмислення, тоді як характер подій і обстановка визначають у кож-

ному конкретному випадку межі території, яка повинна ретельно оглядатися. Адже специфіка розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю полягає у тому, що злочинці нерідко переміщуються досить значною територією протягом певного проміжку часу (значна територія несення служби, проведення операції об'єднаних сил на сході країни).

У робочому етапі огляду можна виділити оглядову і детальну стадії. Під час оглядової стадії слідчий отримує уявлення про характер злочинної події, встановлює положення предметів і явищ, аналізуючи їх взаємозв'язок. Після цього визначає він межі огляду, порядок руху учасників огляду та методи дослідження окремих елементів та обстановки в цілому. По закінченні загального огляду слідчий переходить до детального, під час якого:

1) кожен об'єкт окремо ретельно та детально оглядається з метою виявлення слідів та ознак злочину;

2) вживаються вичерпні заходи щодо виявлення й вилучення слідів злочину, встановлення ознак правопорушника;

3) перевіряються відомості загального огляду.

Важливе значення під час слідчого огляду має також і послідовність його проведення. Так, слідчий, залежно від ситуації, що склалася на початковому етапі розслідування, повинен самостійно вирішувати питання про застосування того чи іншого методу огляду місця події. Однак під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю, на нашу думку, найбільш ефективним є концентричний метод огляду місця події. Таку думку підтримують 87 % опитаних слідчих.

Досягнення загальної мети огляду можливе за умови своєчасного його проведення, використання різноманітних тактичних прийомів та методів. Для визначення послідовності проведення огляду необхідно враховувати слідчу ситуацію, що склалася, і використовувати наявну інформацію про вчинений злочин, визначаючи найбільш ймовірні місця знаходження слідів.

Способи вчинення незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю зазвичай є повноструктурними, тобто складаються з підготовки, безпосереднього вчинення діяння та приховування речових доказів. Тому доречно зазначити, що військовослужбовці під час здійснення останньої складової можуть приховувати знаряддя злочину, речі, здобуті злочинним шляхом, предмети зі слідами злочинної діяльності. Саме тому проведення обшуку за наявності для того підстав є не тільки правом, але й обов'язком слідчого.

Значення обшуків у розслідуванні незаконного заволодіння військовослужбовцем зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами зумовлене тим, що нерідко їх результати містять початкові відомості, які доводять причетність осіб до злочинних дій і можуть бути основою висунення криміналістичних версій та планування розкриття злочинів. Крім того, усі виявлені під час обшуку матеріальні сліди злочину можна порівняти з інформацією, отриманою під час проведення огляду. Обшук являє собою слідчу (розшукову) дію, змістом якої є примусове обстеження приміщень і споруд, ділянок місцевості, окремих громадян з метою відшукування і вилучення предметів, що мають значення для кримінального провадження, а також виявлення розшукуваних осіб [10, с. 71].

За кримінальними правопорушеннями, кваліфікованими відповідно до ст. 410 КК України, може виникати необхідність у проведенні обшуку за місцем проживання підозрюваного. Під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю обшуки за місцем проживання підозрюваного проводяться відразу після його затримання, що дозволяє виявити і вилучити знаряддя злочину (насамперед, зброю), речі і цінності, здобуті злочинним шляхом, та інші предмети й документи, які мають значення для кримінального провадження.

Розглядаючи допит потерпілого та свідків у справах вказаної категорії, слід зазначити, що взагалі допит є найбільш поширеною слідчою (розшуковою) дією, за допомогою якої збирається інформація при розслідуванні кримінального провадження. Водночас допит – одна з найскладніших процесуальних дій, адже для її успішного проведення і отримання позитивних результатів слідчі повинні володіти законами мислення, логічних методів і прийомів, даних психології й тактичних прийомів допиту, розроблених криміналістикою.

Допит можна визначити як регламентований кримінально-процесуальним законом процес специфічної вербальної взаємодії з допитуваним, під час якої слідчий (про-

курор, суддя), використовуючи законні практичні прийоми і методи психологічного впливу, отримує від допитуваного і фіксує у протоколі усну інформацію про відомі йому обставини, що мають значення для кримінального провадження.

Розслідуючи злочини, в яких не встановлено осіб, які їх учинили, слідчий переважно допитує свідків і потерпілих. Особа, що має кримінально-процесуальний статус підозрюваного, фігурує у таких провадженнях значно рідше [5, с. 145].

Загалом допит складається з трьох частин: підготовки до допиту, безпосереднього допиту та фіксації результатів допиту. Підготовчий етап проведення допиту заснований на загальних правилах проведення цієї процесуальної дії.

До основних організаційно-підготовчих заходів допиту можна віднести такі: 1) ретельне, повне та всебічне вивчення матеріалів кримінального провадження; 2) визначення черговості допиту (тобто кола військовослужбовців, які підлягають допиту, та послідовності його проведення); 3) одержання інформації про допитуваного військовослужбовця; 4) ознайомлення із деякими спеціальними питаннями (особливостями зберігання зброї); 5) запрошення осіб, участь у допиті яких є обов'язковою; 6) складання плану допиту; 7) визначення часу і місця проведення допиту; 8) обрання способу виклику на допит підозрюваного.

Під час робочого етапу бажано встановити зі свідком психологічний контакт. Після цього йому пропонують розповісти все, що йому відомо у справі. Найчастіше вільна розповідь не надає вичерпної інформації. Адже свідок може не надавати значення яким-небудь відомим йому обставинам, вважаючи їх неістотними для слідства, а тому не згадує про них. Іноді свідок не вміє точно сформулювати думку, забуває щось тощо. Тому застосовують такий риторичний прийом, як допит у формі запитань [7, с. 31-32].

За даними вивчених кримінальних проваджень встановлено, що переважна кількість свідків (64 %) не повною мірою розуміє важливість тих чи інших обставин для розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю. Слід зазначити, що здебільшого свідками є військовослужбовці, які разом несли службу або патрулювали певну територію.

Серед тактичних прийомів, що найбільш доцільно використовувати під час допиту свідків у справах досліджуваної категорії, потрібно виділити швидкий темп допиту. Прискорення темпу допиту створює дефіцит часу, позбавляючи допитуваного можливості ретельно обґрунтовувати кожну відповідь, посилюючи емоційну напругу свідка, у зв'язку з чим недобросовісні свідки часто надають правдиві показання. Одразу слід зауважити, що даний тактичний прийом потрібно використовувати й з огляду на індивідуальні особливості свідка.

Для успішного проведення допиту необхідно встановити психологічний контакт з допитуваною особою. Адже спілкування під час допиту значно ускладнюється тим, що допит є специфічною формою спілкування, у процесі якої громадяни, які перебувають у сфері досудового розслідування та судового розгляду справи, входять у безпосередній контакт з представниками слідчих та судових органів, які наділені владними повноваженнями [8, с. 134]. Тому важливим є вміння слідчого викликати прихильність у свідка або сформулювати між учасниками допиту обстановку довіри. Не можна забувати, що кожен свідок є особистістю, у зв'язку з чим необхідним є вибір індивідуального шляху до встановлення з ним психологічного контакту.

Висновок. Підводячи підсумок, необхідно зазначити, що до початкових слідчих (розшукових) дій під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю необхідно віднести огляд, обшук, допит підозрюваного, потерпілих та свідків. Для визначення послідовності проведення огляду необхідно враховувати слідчу ситуацію, що склалася на певному етапі розслідування, і використовувати наявну інформацію про вчинений злочин, визначаючи найбільш ймовірні місця знаходження слідів кримінального правопорушення. Обшук надає слідчому змогу виявити матеріальні докази, які у подальшому можуть стати основою для пред'явлення обвинувачення підозрюваній особі. Використання різних тактичних прийомів при проведенні обшуку дозволяє підвищити його ефективність. Допит свідків і потерпілих (особливо підозрюваного) під час розслідування незаконного заволодіння військовослужбовцем вогнепальною зброєю має центральне значення на початковому етапі розслідування. У переважній більшості випадків допит є найбільш інформаційно наповненою процесуальною дією, що дозволяє слідчому здійснювати подальше планування досудового розслідування, обирати найбільш ймовірні напрями знаходження слідів злочинної діяльності.

Бібліографічні посилання

1. Волобуєв А.Ф. Проблеми методики розслідування розкрадань майна в сфері підприємництва. URL: http://www.pravo.vuzlib.net/book_z1295_page_20.html
2. Карпенко М.І. Окрема методика розслідування злочинів, передбачених ст. 410 Кримінального Кодексу України. *Юридична наука*. № 1. 2014. С. 78-91.
3. Криміналістика: підручник / В.Д. Берназ, В.В. Бірюков, А.Ф. Волобуєв; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. Харків: ХНУВС, 2001. 666 с.
4. Криміналістика: підручник / за ред. В.Ю. Шепітька. Київ, 2001. 682 с.
5. Лускатов О. В. Теорія та практика розслідування нерозкритих злочинів минулих років: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2008. 192 с.
6. Макаренко Є.І. Огляд місця події: довідник дільничного інспектора міліції. Дніпропетровськ: Юридична академія МВС, 2004. 210 с.
7. Олійник О. Допит свідка і потерпілого. *Віче: громадсько-політичне і теоретичне видання*. 2009. № 21. С. 30-33.
8. Удалова Л.Д. Деякі проблеми допиту інформатора в кримінальному судочинстві України. *Вісник Луганської академії внутрішніх справ*. 2003. № 1. С. 133-137.
9. Чаплинський К.О. Організаційно-тактичні основи проведення слідчого огляду. *Криміналістичний вісник*. № 1(15). 2011. С. 22-29.
10. Чаплинський К. О. Тактика проведення окремих слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 306 с.

Надійшла до редакції 10.07.2018

SUMMARY

Kotsyuba S.A. Tactical aspects of investigation of firearms misappropriation made by servicemen. The scientific article deals with some aspects of the investigation of the illegal seizure by a serviceman of weapons, combat supplies and explosives. The urgent investigating acts are examined, and the activity of the investigator by carry out urgent investigating acts by the investigation is examined too.

Investigation (investigatory) actions during investigations into illegal possession of a firearm by a serviceman include the inspection, search, questioning of the suspect, victims and witnesses. In order to determine the sequence of the survey, it is necessary to take into account the investigative situation prevailing at a certain stage of the investigation and to use available information on the crime committed, identifying the most likely locations of the traces of a criminal offense. The search provides the investigator with the opportunity to identify material evidence that may further serve as a basis for bringing charges against a suspect. The use of various tactical techniques during the search can improve its effectiveness. The questioning of witnesses and victims (especially suspects) during the investigation of the illegal possession of a firearm by a serviceman is central to the initial stage of the investigation.

Keywords: *serviceman, tactical operations, urgent investigating acts, investigating acts.*

УДК 343.9.01

Крижановський О.М. ©

викладач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

DOI:10.31733/2078-3566-2018-3-148-154

**ОСНОВНІ НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЯ СТРАТЕГІЇ ЗАПОБІГАННЯ
ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Зроблено спробу теоретично узагальнити та по-новому вирішити наукову задачу, що полягає в розробленні заходів з формування та реалізації стратегії запобігання злочинам у сфері господарської діяльності.

Ключові слова: *господарська діяльність, злочинність, злочини у сфері економіки, злочини у сфері господарської діяльності, запобігання злочинності, стратегія протидії злочинності.*

Постановка проблеми. Злочинність, як давнє суспільне явище, постійно змінюється. Ці зміни залежать від економічного і соціального розвитку суспільства, рівня розвитку виробничих сил, форм, видів та напрямків існування злочинності. У різні соціаль-